

BORÇLAR

Borçlar bugün sık sık konuşulmakta olup rakamlar farklı değerlendirilmeye tabi tutulmaktadır.

Bütçe açıklarından dolayı devlet iç borçlanmaya ilk defa 1933 yılında yaklaşık olarak 200 milyon TL. ile başlamıştır. 1932 yılında Osmanlı borçlarının tasfiyesi nedeniyle 46.5 milyon \$ dış borca girilmiş oldu.

1938 yılının sonunda toplam borçlarımız 537.4 milyon TL. idi. Cari fiyatlarla da o yıl ki Gayri Safi Milli Hasılamız 1.896 milyon TL., Dış Ticaretimiz 334 milyon \$ idi. Bu durum Toplam borç/GSMH %28, Dış borç/Dış Ticaret % 13.9 oranlarını bulmaktaydı.

İkinci Dünya Harbi içinde dış borçlar/GSMH % 9,9'a gerilemiştir. Bu iyi netice kısmen ithalattaki harbin getirdiği zorluklar, kısmen de dönemin siyasi iktidarının borçtan sakınmasıdır.

Borçlanma politikası Menderes döneminde devam ederek toplam Borç/GSMH %20,9'dan, %15.2'ye gerilemiştir. Ara dönemlerin belirgin bir vasfı da borçlanma oranlarının birdenbire yükselme göstermesidir. Adeta borç oranları ikiye katlanmaktadır.

Demirel Döneminde toplam borç oranı % 33'ten % 26'ya , gerilemiş o gün yapılan tenkitlere de "borç Yiğidin Kamçısıdır" cevabı verilmiştir.

Koalisyonlar döneminde borç oranı % 26'dan % 36,9'a çıkmıştır. Oranın daha büyük olmaması devalüasyonların yapılmadığından kaynaklanmaktadır.

ANAP döneminde iç borçlar % 23'lük bir orandan % 15,7'ye geriletilmiştir. Dış Borçlarda da % 30 oranı % 33,8'e yükselmiştir. Burada çapraz kurların değişmesi önemli rol oynamıştır. Ancak ANAP döneminde başlangıçta % 53 olan Borç/GSMH oranı % 49,5'e geriletilmiştir. Yani borçlar ANAP döneminde azaltılmıştır.

Son koalisyon döneminde, iç borçlanma % 15,7'den % 68,1'e, dış borçlanma da %

77,7'ye çıkmıştır. Bu artış kısmen dış borçların miktarının artışından, kısmen de, yapılan devalüasyonlardan ve Kamu Bankalarına yapılan görev zararları ödemesinden kaynaklanmaktadır.

Son koalisyon döneminde 2001 yıl ortasında Toplam Borç/GSMH % 48.1'den % 137'ye çıkmıştır. Tablo (10-1) Dönemlerin İç, Dış ve toplam borçlarını göstermektedir. 1980 yılına gelinceye kadar borçlar genelde orta ve uzun vadeli olmasına rağmen, 1980'den sonra iç borçlar kısa vadeli bir yapıya dönmüştür.

İÇ BORÇLAR

İç borçlanma 1933 yılında yaklaşık 200 milyon TL. ile başlamıştır. Bu dönemde Devlet eli ile fabrikalar kurulmaya başlanmış kaynak yetersizliği ortaya çıkmıştır. Başlangıçta borçlanmalar uzun vadeli olmuş, enflasyonun yükselmeye başlamasından sonra da vade kısalma eğilimine girmiştir. Vadeler üç aya hatta bir aya inen durumlar ortaya çıkmıştır. Borç İdaresi kurulmuş, borçların dinamik yapısı ve değişken olması dolayısıyla 1985 yılından itibaren borçların ana paraları bütçe dışına çıkarılmıştır. Borçlanma kaynakları arasında, Merkez Bankası kısa vadeli avans, bono, tahvil araçları kullanılmaktadır.

Tablo (10-2) İç borçların borçlanma araçlarına göre yıllar içindeki değişimini vermektedir. İç borçların GSMH'ye oranı en yüksek 1983 ve 1987 yılında % 23 olmuştur. 2001 yılında ise rekor kırılmış ve % 68,1'e ulaşılmıştır. 1996 yılından sonra Merkez Bankası, Hazineye avans vermemiş, borçların önemli bir miktarı 1 yıldan kısa olan bono türüne geçmiştir.

DIŞ BORÇLAR

Osmanlı İmparatorluğu'ndan devir alınan yaklaşık 46.5 milyon \$ Duvunu Umumiye borçları 1932 yılından itibaren istatistiklerimize girmiştir. Yine sanayileşme döneminde ilave borçlar oluşmuş ve 1960 yılına gelindiğinde 558 milyon \$, 1970'te 2297 milyon \$, 1980'de 16.227 milyon \$, 1990 'da 49.035 milyon \$'a yükselmiştir. 2001 yılında 116 milyar \$'a ulaşılmıştır.

Dış borç cari işlemler açık verdiğinde zorunlu olarak alınır. Ülkemizde sadece 1973, 1988, 1989, 1991, 1998 ve 2001 yıllarında Cari İşlemler fazla vermiştir. 1983/1991 yılları dış borcun yükselmesi, rezerv artışı veya çapraz kur değişikliğinden kaynaklanmıştır. Bilindiği gibi dış borçların bir kısmı YEN, bir kısmı D.M., bir kısmı da diğer

döviz cinslerindendir. Bunların \$ karşısında değerleri arttığında dış borçlarımız sür'atle yükselmektedir. 1983 yılındaki \$ - DM paritesi ile 1991 deki borcumuz 39 milyar \$ olurdu.

Tablo(10-3) son yıllarda Dış borçlanmamızın miktarı vade yapısı ve GSMH'ya oranlarını vermektedir. 1991 yılında Dış Borç/GSMH % 33.8 iken, 1994 yılında hızla yükselmeğe başlamış ve 2001 yılında en yüksek seviyesine çıkmıştır. Oran % 78'e çıkmıştır.

Böylelikle ülkemiz 2001 yılında toplam borçlar yönünden (GSMH'ya oranla) % 146 lık bir oranla dünyanın en borçlu ülke sıfatını kazanmıştır.

	Carl Fiyat	TL/\$	Mil.TL.	%	Mil.\$	Mil.\$/Cari	GSMH	BORÇ/GSMH
Atatürk Dönemi								
1923	952.6	1.68	-		-			
1938	1.895.7	1.28	350	18.5	146.4	1,492	9.9	28.4
İnönü Dönemi								
1938	1.895.7	1.28	350	18.5	146.4	1,492	9.9	28.4
1950	14,200	2.80	1,800	12.6	277.0	5,047	5.5	18.1
Menderes Dönemi								
1950	14,200	2.80	1,800	12.6	277.0	5,047	5.5	18.1
1960	68,000	9.00	4,300	6.3	558	7,554	7.4	13.7
Ara Dönem								
1960	68,000	9.00	4,300	6.3	558	7,554	7.4	13.7
1965	111,800	9.00	12,500	11.2	1,434	12,420	11.5	22.7
Demirel Dönemi								
1965	111,800	9.00	12,500	11.2	1,434	12,420	11.5	22.7
1971	261,000	14.00	29,500	11.3	2,467	17,430	14.2	25.5
Koalisyon Dönemi								
1971	261,000	14.00	29,500	11.3	2,467	17,430	14.2	25.5
1980	5,303,000	76	721,000	13.6	15,173	69,700	21.8	35.4
Ara Dönem								
1980	5,303,000	76	721,000	13.6	15,173	69,700	21.8	35.4
1983	13,933,000	280	3,201,000	23.0	18,385	62,260	29.5	52.5
Anap Dönemi								
1983	13,933,000	280	3,201,000	23.0	18,385	62,260	29.5	52.5
1991	634,563,000	5,075	97,600,000	15.4	50,489	152,352	33.1	48.5
Koalisyon Dönemi								
1991	634,563,000	5,075	97,600,000	15.4	50,489	152,352	33.1	48.5
1997	29,393,000,000	204,750	6,283,425,000	21.4	91,586	194,100	47.2	68.6
Koalisyon Dönemi								
1997	29,393,000,000	204,750	6,283,425,000	21.4	91,586	194,100	47.2	68.6
2001	179,480,078,000	1,470,000	122,157,259,000	68.1	115,110	147,200	78.2	146.3

Tablo (10-1) İç ve Dış Borçların Siyasi İktidar Dönemlerine Göre Değişimi (Yıl Sonu İtibarı İle.)

1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002*	
TAHVİLLER	239,385	511,769	1,250,154	3,570,812	5,771,980	19,683,392	34,362,937	102,127,926	100,494,738
BONOLAR	304,230	631,298	1,527,838	2,374,990	5,840,915	3,236,753	2,057,683	20,029,334	22,795,640
MERK. BANKASI AVANS	122,278	192,000	370,953	337,623	0	0	0	0	0
ARA TOPLAM	665,893	1,335,067	3,148,945	6,183,425	11,612,895	22,920,145	36,420,620	122,157,260	123,290,378
KONSOLİDE BORÇ	133,417	25,940	40	0	0	0	0	0	0
T O P L A M	799,310	1,361,007	3,148,985	6,183,425	11,612,895	22,920,145	36,420,620	122,157,260	123,290,378

Tablo (10-2) Devlet İç Borçları (Mahalli İdareler Haric) Milyar TL..

* Nisan sonu itibarıyla

	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993
TAHVİLLER	141	160	186	360	531	1,032	1,511	2,407	4,880	10,860	22,523	33,404	86,387	190,505
BONOLAR	49	88	153	56	340	490	823	1,923	2,542	3,537	5,469	18,258	42,274	64,489
MERK.BANK. AVANS	195	234	266	339	528	795	1,052	1,407	2,082	2,539	2,870	13,589	31,000	70,421
ARA TOPLAM	385	482	605	755	1,399	2,317	3,386	5,738	9,504	16,939	30,862	65,251	159,634	324,415
KONSOLİDE BORÇ	336	509	736	2,418	3,235	4,656	7,129	11,481	18,954	24,995	26,318	32,396	34,602	31,932
T O P L A M	721	991	1,341	3,173	4,634	6,973	10,505	17,219	28,458	41,934	57,180	97,647	194,236	357,347

Tablo (10-2) Devlet İç Borçları (Mahallî İdareler Hariç) Milyar TL.

Y İ L L A R	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
ORANLAR %																							
İç Borç Stoku/GSMH	13.4	12.3	12.5	22.7	20.4	19.4	20.2	22.6	21.7	18.0	14.5	14.8	17.6	18.7	20.6	17.3	21.0	21.4	21.7	29.3	29.0	68.1	
Devlet Tahvil/GSMH	2.6	2.0	1.7	2.6	2.3	2.9	2.9	3.2	3.7	4.7	4.8	4.0	7.8	9.9	6.2	6.5	8.3	12.1	10.8	25.1	27.4	56.9	
Hazine Bonosu/GSMH	0.9	1.1	1.4	0.4	1.5	1.4	1.6	2.5	1.9	1.5	1.4	2.9	3.8	3.4	7.8	8.0	10.2	8.1	10.9	4.1	1.6	11.2	
Kısa Vadeli avans/GSMH	3.6	2.9	2.5	2.4	2.3	2.2	2.0	1.9	1.6	1.1	0.7	2.2	2.8	3.7	3.1	2.4	2.5	1.1	0.0	0.0	0.0	0.0	
Diş Borç Stoku/GSMH	21.5	21.6	27.0	36.5	33.6	37.2	42.0	46.3	44.4	38.3	32.7	33.3	35.1	38.6	50.1	42.6	42.9	43.3	46.8	54.4	58.9	78.3	
Orta Uzun Vade/GSMH	18.0	18.7	24.3	26.1	28.4	30.2	33.7	37.5	37.4	33.0	26.3	28.1	27.1	28.9	41.3	33.4	32.0	34.4	36.8	41.7	44.8	67.0	
Kamu/GSMH	16.5	17.4	22.9	24.8	27.1	28.8	32.3	36.1	35.8	31.6	25.1	26.5	25.1	25.6	25.0	24.0	21.5	19.9	19.3	22.1	23.6	31.3	
Özel/GSMH	1.5	1.2	1.4	1.4	1.3	1.4	1.4	1.5	1.7	1.5	1.2	1.5	2.0	3.3	4.0	5.1	6.5	8.6	11.5	14.5	14.4	19.6	
Kısa Vade/GSMH	3.5	2.9	2.7	3.7	5.2	6.9	8.3	8.7	7.0	5.3	6.3	6.2	8.0	9.7	8.6	9.1	9.2	9.1	10.0	12.2	14.0	11.1	
Diş Borç Servisi/GSMH	3.9	3.8	4.9	5.9	5.7	5.8	5.6	5.8	7.3	6.4	4.8	5.1	5.1	4.6	7.5	6.9	6.1	6.3	8.0	9.7	10.8	16.7	
Anapara/GSMH	2.3	1.8	2.5	3.5	3.1	3.2	2.8	3.1	4.3	3.7	2.6	2.8	3.1	2.6	4.1	3.2	3.0	3.1	3.9	5.6	6.8	9.7	
Faiz/GSMH	1.6	2.0	2.4	2.5	2.6	2.6	2.8	2.7	3.1	2.7	2.2	2.3	2.0	2.0	2.9	2.5	2.2	2.3	2.3	2.9	3.1	4.8	
Diş Borç Servisi/Mal İhracatı	95.1	58.1	53.8	61.8	47.3	48.0	56.8	49.2	56.4	58.8	55.3	55.1	54.3	50.4	51.8	46.1	42.6	40.8	49.0	60.2	72.4	68.5	
Diş Borç Servisi/Toplam Döviz Gelirleri	47.2	31.8	31.0	37.5	29.5	29.5	33.5	30.0	36.3	32.2	24.7	27.0	26.7	25.2	29.8	27.9	22.1	21.1	26.3	34.3	37.0	43.0	
Net Uluslar arası Rezervler/GSMH	1.7	2.3	3.0	3.4	5.7	4.8	5.7	6.0	7.0	8.5	7.6	8.3	9.6	10.8	12.3	13.5	13.5	13.9	14.3	17.9	16.9	20.4	
Net Uluslar arası Rezervler/Mal İthalatı (1)	1.3	1.5	1.9	1.9	2.7	2.4	3.3	4.6	5.6	7.0	6.1	7.0	7.9	7.4	7.3	6.6	5.8	5.6	6.4	8.4	6.3	8.2	
Net Uluslar arası Rezervler/Diş Borç Stoku	8.0	10.7	11.2	11.4	16.9	12.9	13.5	12.9	15.8	22.2	23.2	24.3	27.4	27.9	16.5	19.5	21.8	21.8	17.8	18.4	15.5	12.2	

(1) Aylık Ortalama Değerlerdir.
Tablo (10-3) İç ve Diş Borçlar ve GSMH'ya Oranları Yıl Sonları İtibarı İle.